

Nr 295

Av herrar Ullsten och Mundebo, *angående arbetsdomstolens sammansättning.*

(Lika lydande med motion nr 228 i Första kammaren)

Lekmannabisittarna utgör ett väsentligt inslag i svenska specialdomstolar. Särskilda experter deltar i bedömningen av patentmål, jorddelningsmål, expropriationsmål samt vissa sjömål. I vattendomstolarna ingår utom vattenrättsnämndemän även tekniskt skolad expertis, vattenrättsingenjörer. Avsikten med denna starka representation av lekmän har främst varit att tillföra domstolarna sakkunskap rörande de respektive rättsområdena, men i vissa fall även att ge säte och stämma i domstolarna åt de intressegrupper, som berörs av specialdomstolarnas verksamhetsområden.

Ett särskilt utrymme har intresserepresentationen givits i arbetsdomstolen. Domstolen har sju ledamöter, vilka förordnas av Konungen. Två av dessa, ordföranden och vice ordföranden, skall vara jurister och en tredje skall äga »särskild insikt och erfarenhet i arbetsförhållanden och därmed förbundna avtalsfrågor». Av de övriga ledamöterna tillsättes två efter förslag av Svenska arbetsgivareföreningen och två efter förslag av Landsorganisationen. Ursprungligen företrädde de två senare löntagarsidan i samtliga mål. På initiativ av hrr Gärde (fp) och Bergvall (fp) begärde riksdagen 1938 en utredning om möjligheterna att ge företrädare för de privatanställda säte i arbetsdomstolen. 1947 biföll riksdagen proposition om ändring av lagen om arbetsdomstol, så att en särskild ledamot, utsedd på förslag av Tjänstemännens centralorganisation, nu inträder i stället för den ene av Landsorganisationens ledamöter i mål, som huvudsakligen rör tjänstemän.

Lekmännen i arbetsdomstolen avses inte vara rena intresserepresentanter. En strävan till objektivitet i bedömningen har noterats. Det är dock bekant, att löntagarnas och arbetsgivarnas representanter ofta engagerar sig för skiljaktiga ståndpunkter. Under de tre första åren av arbetsdomstolens verksamhet reserverade sig överröstade lekmanaledamöter i 40 % av alla mål, en siffra som under senare år har sjunkit till 10—17 %. Oenigheten torde dock vara större än dessa procenttal antyder, då stadgad rättspraxis gör bedömningen av många mål tämligen okomplicerad. Jur. dr Lenart Geijer har i sin monografi över arbetsdomstolens arbete givit följande karakteristik: »Det är svårt att komma förbi det väsentliga förhållandet att lekmanaledamöterna nästan alltid reserverar sig för den egna sidan.»

Lekmannaledamöternas tendens till större förståelse för den närstående partens synpunkter är inte till men för arbetsdomstolens oväld, så länge som båda parterna på detta sätt erhåller ett slags modifierad representation i rätten. Annorlunda är situationen om endast den ena parten åtnjuter denna fördel. Om den ena sidans lekmannaledamöter i domstolen är främmande för den närstående partens avtals- eller arbetsförhållanden eller av andra skäl inte intar samma moderat välvilliga attityd till den närstående parten som deras kollegor till motparten rubbas jämvikten. En sådan rubbad jämvikt förelåg tidigare i mål rörande tjänstemän, men balansen kan delvis anses återställd genom 1947 års reform.

Domstolens sammansättning är emellertid från denna synpunkt mindre väl avvägd för en annan grupp av mål. Medlemmar och sammanslutningar inom den syndikalistiska fackföreningsrörelsen Sveriges arbetares centralorganisation har inte sällan varit parter i arbetsdomstolsmål. Mellan den syndikalistiska fackföreningsrörelsen och Landsorganisationen har rått en viss spänning, på det lokala planet tidvis en markerad irritation. Det kan inte anses säkert, att de genom Landsorganisationen utsedda ledamöterna i arbetsdomstolen intar samma attityd till en syndikalistisk part som till andra löntagarparter.

Särskilt tveksam ter sig arbetsdomstolens opartiskhet i vissa mål, som rör föreningsrätten. I sådana mål har syndikalister ofta fört talan mot organisationsklausuler i avtal, som slutits mellan ett till Landsorganisationen anslutet förbund och ett arbetsgivarförbund. Motparten i rättegången kan därvid räkna med en viss välvillig förståelse från samtliga fyra lekmannaledamöter. Bland rättsfall av denna typ kan nämnas AD 1945 nr 35, nr 36 och nr 77, AD 1946 nr 41, nr 50, nr 59 och nr 64, AD 1947 nr 50, AD 1948 nr 21, AD 1949 nr 49, AD 1951 nr 21, AD 1953 nr 10, AD 1954 nr 19 och nr 20 samt AD 1960 nr 16. Domstolen har i flertalet av dessa fall fällt för syndikalisterna ogynnsamma domar. Riktigheten av arbetsdomstolens rättstillämpning i en rad av dessa mål har ifrågasatts av JO och i den juridiska doktrinen.

Även om det inte finns någon anledning att förmoda att inte samtliga ledamöter av arbetsdomstolen strävar till en objektiv bedömning av mål av detta slag är redan det förhållandet, att den ena parten kan ledas att tvivla på domstolens opartiskhet, ett tillräckligt skäl att anse domstolens sammansättning i sådana mål otillfredsställande.

En reform av arbetsdomstolens sammansättning är därför påkallad. Analogt med den 1947 införda regeln om en särskild tjänstemannaledamot bör även en särskild ledamot utses på förslag av Sveriges arbetares centralorganisation. Denne ledamot bör inträda som den ene av löntagarsidans ledamöter i mål, som huvudsakligen rör till den syndikalistiska fackföreningsrörelsen anslutna medlemmar och organisationer.

Mot detta förslag kan invändas, att mål av denna art utgör en jämförelse-

vis blygsam del av arbetsdomstolens arbetsbörda. Det är riktigt, men det är inte en bärande invändning mot den reform vi föreslagit. Arbetsdomstolen måste för samtliga arbetsmarknadens parter framstå som en opartisk instans, och ingen facklig organisation får härvid undantas med motiveringen att den är för liten. I proposition nr 45/1947 medgav statsrådet att tjänstemannamålen i arbetsdomstolen endast var en handfull varje år, under åren 1943—1945 aldrig mer än 4 % av samtliga mål, men invändningen att denna kvantitet var för liten för att motivera en särskild tjänstemannaledamot avvisades.

När det gäller andra fackorganisationer finns det knappast exempel på rättsfall, där arbetsdomstolens opartiskhet skulle kunna betvivlas av den anledningen, att en part tillhört något av de övriga fackförbunden. Vi menar emellertid att även övriga fackorganisationer på samma sätt bör få föreslå särskilda ledamöter vid mål som rör till dessa organisationer anslutna medlemmar.

Vi hemställer, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av lagen om arbetsdomstol, att en på förslag av Sveriges arbetares centralorganisation utsedd ledamot inträder som den ene av löntagarledamöterna i domstolen i mål, som huvudsakligen rör till Sveriges arbetares centralorganisation anslutna medlemmar och organisationer,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om vilka andra fackorganisationer som i enlighet med i motionen angivna principer också bör äga rätt att föreslå medlemmar av arbetsdomstolen.

Stockholm den 26 januari 1965

Ola Ullsten

Ingemar Mundebo